

Національний науково-природничий музей НАН України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Харківський національний університет імені Василя Каразіна
Міжнародна рада музеїв: Український національний комітет

**ПРИРОДНИЧІ МУЗЕЇ:
роль в освіті та науці**

*Матеріали
IV Міжнародної наукової конференції
Частина II*

**Natural History Museums:
The Role in Education and Science**

*Proceedings
of the IV International Scientific Conference
Part II*

Київ — 2015

УДК 069(5):[37+001]

ББК 79.1:2

П-77

П-77 **Природничі музеї: роль в освіті та науці** : Матеріали IV Міжнародної наукової конференції / Національний науково-природничий музей НАН України ; за ред. І. Загороднюка. — Київ, 2015. — Ч. 2. — 184 с.

Natural History Museums: The Role in Education and Science (Proceedings of the IV International Scientific Conference) / National Museum of Natural History, NAS of Ukraine ; Ed. by I. Zagorodniuk. — Kyiv, 2015. — Pt 2. — 184 p.

ISBN 978-966-02-7728-1

Видання присвячено аналізу сучасного стану та історії формування природничих музеїв та їхніх колекцій, ролі музеїв у розвитку науки та поширенні природничих знань. Розглянуто питання історії формування колекцій, ведення баз даних і каталогізації зразків, шляхів наповнення колекцій, просвітницької діяльності музеїв, внеску відомих науковців у розвиток музеїв, історії природничих музеїв. В основі цього збірника праць — короткі повідомлення за матеріалами доповідей на біологічній секції IV Міжнародної наукової конференції «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці» (27–30.10.2015, Київ).

Видання розраховане на фахівців у галузі біології та музеології.

Упорядники: І. Загороднюк, М. Комісарова, Е. Король.

УДК 069(5):[37+001]

ББК 79.1:2

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного науково-природничого музею НАН України (протокол № 08/15 від 24 вересня 2015 року).

ISBN 978-966-02-7728-1

© Колектив авторів (текст), 2015

© Юлія Комар (обкладинка), 2015

© Ігор Загороднюк (макет, редагування, верстка), 2015

Передмова редактора

Матеріали цього видання включають матеріали доповідей, надісланих нашими колегами у праці IV Міжнародної конференції «Природничі музеї та їх роль в освіті та науці». Цей цикл конференцій започаткував Український національний комітет Міжнародної ради музеїв, а саме природнича секція ICOM (Україна). Конференції проходять із періодичністю раз на 1-3 роки. Першу Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Природнича музеологія: теорія та практика» проведено у вересні 2009 р. у Кам'янці-Подільському. У вересні 2012 р. в Києві й Каневі відбулася II конференція «Сучасні аспекти природничої музеології». Третю конференцію «Практичні питання природничої музеології» проведено у жовтні 2013 р. у Києві. Четверту організовано у жовтні 2015 р. в Києві.

Тематика всіх цих конференцій пов'язана з природничими музеями, їх історією формування і особливостями розвитку, описом і аналізом колекцій та експозицій, просвітницькою й науковою роботою. Особливістю природничих музеїв є те, що майже всі вони, на відміну від інших типів музеїв, пов'язані з наукою і підпорядковані університетам та академіям наук. Отже, конференції та збірники їхніх праць включають значну частку результатів власне наукових досліджень, які базуються на колекціях, що накопичуються і зберігаються в музеях.

Цей випуск є одним із двох, що впорядковані за матеріалами конференції «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці». Перша частина присвячена загальним питанням та дослідженням геологів та географів і підготовлена з підзаголовком «Частина 1. Науки про землю».

Друга (ця) частина включає праці біологічного напрямку музеології. Вона вміщує 70 матеріалів, у т. ч. за основними розділами видання: Розділ 1 «Загальні питання музеології» — 11 праць, Розділ 2 «Огляди біологічних колекцій» — 15 праць, Розділ 3 «Дослідження біологічних колекцій» — 12 праць, Розділ 4 «Музеї як осередки просвітницької роботи» — 20 праць, Розділ 5 «Історія природничих музеїв» — 8 праць, Розділ 6 «Довідкова інформація» — 3 матеріали.

Авторами цих матеріалів є 85 колег із 43 установ, у т. ч. 6 академічних установ, 14 освітніх закладів (зокрема й природничих музеїв при цих закладах), 5 установ природно-заповідного фонду тощо. Установи НАН України представлені найширше: 22 праці з Національного науково-природничого музею (Київ), 7 праць з Державного природознавчого музею (Львів), 3 праці з Інституту зоології ім. І. Шмальгаузена (Київ), по 1 праці з Інституту екології Карпат (Львів), Інституту морської біології (Одеса), Чорноморського біосферного заповідника (Гола Пристань).

Університети представлені 14 установами, у т. ч. 12 університетів та 5 природничих музеїв при університетах, зокрема Музей природи Харківського університету, Природничий музей Чернівецького університету та зоологічні музеї Львівського, Київського та Московського університетів. Лідером (6 праць) є Львівський національний університет ім. І. Франка, 3 праці представили Ужгородський національний університет, по дві — Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, Харківський національний університет ім. В. Каразіна та Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. По одній праці представили Дрогобицький державний університет ім. І. Франка, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Луганський національний університет ім. Т. Шевченка, Московський державний університет, Національний лісотехнічний університет України (Львів), Природничий університет Вроцлава, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Тернопільський державний медичний університет ім. І. Горбачевського, Харківський національний аграрний університет імені В. Докучаєва.

У цьому виданні представлені й заповідні установи: окрім згаданого вище Чорноморського біосферного заповідника, є по одній праці з таких установ, як Національний природний парк «Подільські Товтри» (Кам'янець-Подільський), Національний природний парк «Хотинський» (Хотин), Карпатський біосферний заповідник (Рахів), Поліський природний заповідник (с. Селезівка, Житомирська обл.). Нарешті, у філіаціях є також Чернівецький обласний краєзнавчий музей (2 праці), Науково-інноваційна лабораторія «Динамічні моделі» (Київ) та Львівське відділення Українського ентомологічного товариства (Львів).

Завдяки такій потужній команді природничиків та музеологів вдалося впорядкувати це надзвичайно цікаве видання. У подальшому планується розмістити повнотекстові статті за найбільш вагомими внесками колег у нашому виданні «Вісник Національного науково-природничого музею».

Величезна подяка всім авторам збірника праць за плідну співпрацю і оперативну роботу при редагуванні рукописів. Від упорядників цього видання щиро дякую Наталії Дзюбенко, Наталії Новіченко, Володимиріві Різуни, Ігорю Скільському та Ігорю Шидловському за численні консультації при впорядкуванні цього збірника матеріалів конференції. Наша подяка Наталії Черемних за сприяння у виданні збірника праць.

Насамкінець вважаю за приємний обов'язок подякувати команді натхненних і самовідданих колег, які взяли найактивнішу участь у впорядкуванні книги та її підготовці до друку — Марині Комісаровій, Юлії Комар, Елеонорі Король та Оксані Червоненко.

І. Загороднюк

Зміст

Передмова редактора..... 3

Розділ 1. Загальні питання музеології..... 15

Бокотей, А. А., Дзюбенко, Н. В. Концептуальні засади тематико-експозиційної структури основної експозиції Державного природознавчого музею НАН України..... 16

Верещагін, В. Л. Досвід створення та впровадження спеціалізованих музейних інформаційних технологій у музеях природничої спрямованості..... 19

Дернов, В. «Пиритовая болезнь» — бич палеонтологических коллекций..... 21

Загороднюк, І., Червоненко, О. Природничі колекції як основа фундаментальних досліджень природного різноманіття..... 23

Зиненко, А. Предпосылки и перспективы создания коллекций ДНК при зоологических собраниях..... 26

Климишин, О. С. Завдання інформаційно-аналітичної функції природничих музеїв..... 28

Коваленко, О. А. Фітоценотека як перспективний та необхідний засіб накопичення аут- та синекологічних даних у природничих музеях..... 31

Різун, В. Міжнародні стандарти оцифровування природничих колекцій..... 33

Третьяк, І. П., Червоненко, О. В. Засади експонування науково-природничих колекцій..... 35

Чернобай, Ю. М. Природнича музеологія як системна складова руху неомузеології..... 38

Ivanoff, D. V. In praise of juvenility: the increasing significance of ontogenetic series in zoological collections of natural history museums..... 41

Розділ 2. Огляди біологічних колекцій..... 43

Андрющенко, Т. Г., Ткебучава, І. Б. Дятлоподібні (Piciformes) в колекції Природничого музею Чернівецького національного університету..... 44

<i>Гриценко, В.</i> Значення меморіальних монографічних колекцій Науково-природничого музею НАН України (на прикладі збірки трилобітів Л. І. Константиненка).....	47
<i>Дребет, М.</i> Osteологічна колекція мікротаммалій в Національному природному парку «Подільські Товтри».....	50
<i>Ільохин, Ю. В., Криволапов, В. П.</i> Род <i>Felis</i> в osteологической колекції проф. А. А. Браунера в Музеє природи Харьковського національного університета ім. В. Н. Каразіна.....	52
<i>Кавурка, В.</i> Плодожерки (Lepidoptera, Tortricidae, Grapholitini) в колекції Національного науково-природничого музею НАН України.....	54
<i>Куцоконь, Ю.</i> Osteологічна колекція риб у фондах Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузену НАН України.....	56
<i>Малюк, А. Ю.</i> Динаміка поповнення колекцій рептилій Національного науково-природничого музею НАН України з 1991 року до сьогодні.....	59
<i>Мірутенко, В.</i> Колекція твердокрилих Артура Ваври у фондах Зоологічного музею Ужгородського національного університету.....	61
<i>Ребров, С.</i> Кажани в колекції Зоологічного музею Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.....	63
<i>Смірнов, Н. А.</i> Про колекцію земноводних (Amphibia) Державного природознавчого музею НАН України.....	65
<i>Тимків, І., Шидловський, І.</i> Рід <i>Vombus</i> Latr., 1802 у колекції Зоологічного музею Львівського національного університету ім. Івана Франка....	67
<i>Філіпенко, С.</i> Зразки родини Мустелові (Mustelidae) з України в колекціях зоологічних музеїв України.....	69
<i>Шевченко, Л. С.</i> Информация о фондовых зоологических коллекциях в Национальном научно-природоведческом музее НАН Украины.....	72
<i>Шевчик, Л. О., Кравець, Н. Я.</i> Огляд колекції горобцеподібних (Passeriformes) у зоологічних фондах кафедри ботаніки та зоології Тернопільського педагогічного університету.....	74
<i>Shydlovskyy, I., Zatushevskyy, A.</i> Private collections in the Zoological museum of Lviv University.....	76
Розділ 3. Дослідження біологічних колекцій.....	79
<i>Апольцев, Д. А.</i> Бобри роду <i>Chalicomys</i> (Castoridae, Rodentia) з пізнього міоцену України.....	80
<i>Геряк, Ю., Канарський, Ю., Ляшенко, С.</i> До вивчення таксономічного складу та поширення лускокрилих з надродин Drepanoidea, Lasiosamroidea та Vombucoidea в Українських Карпатах.....	81

<i>Іванець, О. Р.</i> Колекції Cladocera Б. Дибовського і М. Гроховського у Зоологічному музеї Львівського університету та перспективи її подальших досліджень.....	84
<i>Комарницький, І., Шидловський, І.</i> Роль музейних колекцій у дослідженнях рідкісних видів денних хижих птахів	87
<i>Мелещук, Л., Скільський, І.</i> Історія формування та поповнення нідологічної колекції Природничого музею Чернівецького університету.....	89
<i>Паньков, А. В.</i> Поширення риб родини Gobiidae у басейні Південного Бугу на підставі колекцій Національного науково-природничого музею НАН України, літературних даних та нових даних	92
<i>Сон, М. О.</i> Роль музейних колекцій в реконструкції інвазійної історії видів-вселенців.....	95
<i>Тайкова, С. Ю.</i> Аналіз проблемного таксона <i>Lanius excubitor stepensis</i> Gavrilenko, 1928: типовая серия и таксономический статус	96
<i>Тайкова, С. Ю., Редькин, Я. А.</i> Типовая серия <i>Lanius collurio kobylini</i> (Buturlin, 1906).....	98
<i>Філіпенко, С.</i> Схема вимірювання краніометричних ознак хижих ссавців на прикладі родини Мустелові (Mustelidae)	100
<i>Barkasi, Z.</i> Rodents of the family Muridae from Transcarpathia in the collection of the National Museum of Natural History of NAS of Ukraine.....	102
<i>Gorobets, L.</i> Bird remains from archaeological sites of the North Black Sea region and Crimea in the collection of the National Museum of Natural History of NAS of Ukraine	104
Розділ 4. Музеї як осередки просвітницької роботи.....	105
<i>Бахтіарова, Л.</i> Роль природничої музейної експозиції у формуванні екологічної культури відвідувачів	106
<i>Булат, А. Г., Трунов, О. П.</i> Дендропарк Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва — музей під відкритим небом	108
<i>Дзюбенко, Н. В., Бриндза, В. О.</i> Дослідження потенційної аудиторії Державного природознавчого музею НАН України.....	110
<i>Доценко, І. Б.</i> Проект реконструкції вітрини «Партеногенез у плазунів» у Національному науково-природничому музеї НАН України	113
<i>Дяків, Х. І., Дзюбенко, Н. В., Позинич, І. С.</i> Музей на реекспозиції — як працювати з аудиторіями?.....	116
<i>Загороднюк, І.</i> Відвідуваність сторінки про Національний науково-природничий музей НАН України у Вікіпедії як критерій інтересу до музею: аналіз динаміки.....	119

<i>Клочко, Г. В.</i> Роль природничих музеїв в навчально-освітньому процесі	122
<i>Кобзар, Л.</i> Експозиція Музею природи Поліського заповідника як доповнення до екскурсії екостежкою	125
<i>Комар, Ю., Комісарова, М., Король, Е.</i> Музей в Інтернет-просторі	128
<i>Крон, А., Луговой, О.</i> Зоологічний музей Ужгородського університету як освітньо-наукова база: вчора і сьогодні	130
<i>Ліщук, А.</i> Роль ентомологічних фондів НПП «Подільські Товтри» у навчально-виховному процесі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	133
<i>Новосад, В. В., Крицька, Л. І., Щербакова, О. Ф., Новосад, К. В., Коваленко, О. А., Каліста, М. С.</i> Гербарні колекції Національного науково-природничого музею НАН України	135
<i>Погребняк, С. Г.</i> Міждисциплінарні освітні рішення на прикладі експозиції молюсків природничого музею	138
<i>Рековець, Л. І., Ковальчук, О. М., Дема, Л. П.</i> Місцезнаходження Красейов (Польща) як вдалий приклад музеєфікації <i>in situ</i> палеонтологічного матеріалу	140
<i>Різун, Е., Бондаренко, В.</i> Використання постійних і тимчасових музейних експозицій при підготовці фахівців лісового і мисливського господарства	143
<i>Романь, А. М.</i> Роль регіональних ВНЗ у фауністичних дослідженнях на прикладі колекції риб Ніжинського Державного університету імені Миколи Гоголя	145
<i>Скрипник, Н. П., Овчаренко, О. А.</i> Из опыта изготовления объемных натуральных фитозэкспонатов для ботанических музейных экспозиций	147
<i>Стецула, Н.</i> Краєзнавчий музей «Верховина» як осередок наукового потенціалу Стрийщини	150
<i>Шешурак, П. Н., Марисова, И. В., Вобленко, А. С., Кедров, Б. Ю.</i> Роль Зоологического музея Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя в учебном процессе	152
<i>Щербакова, О. Ф., Новосад, В. В., Новосад, К. В., Каліста, М. С.</i> Роль експозиційного фонду Національного науково-природничого музею НАН України в охороні раритетного фіторізноманіття	154
Розділ 5. Історія природничих музеїв.....	157
<i>Біляшівський, М. М.</i> Роль природничих музеїв Університету Св. Володимира у розвитку музейної мережі Києва	158

<i>Загороднюк, І.</i> Етапи формування і датування найдавнішої історії колекцій Національного науково-природничого музею НАН України	161
<i>Коробченко, М.</i> Євдокія Решетник та її внесок у розвиток зоології та зоологічних колекцій в Україні.....	164
<i>Король, Е., Єрмоленко, І.</i> Планові наукові теми Національного науково-природничого музею НАН України та їх зв'язок з фондovими колекціями	166
<i>Матвеев, М. Д.</i> До історії природознавчих музеїв у м. Кам'янці-Подільському.....	168
<i>Рошко, В. Г., Рошко, В. В.</i> Імена та особистості у становленні Зоологічного музею Ужгородського національного університету	170
<i>Черемних, Н. М.</i> Внесок Антоні Коціана у формування колекції хребетних тварин Державного природознавчого музею НАН України	174
<i>Чернобай, Ю. М.</i> Володимир Дідушицький — передвісник природничої музеології (до 190-річчя від дня народження).....	176
Розділ 6. Довідкова інформація	179
Інформація про «Вісник Національного науково-природничого музею»	180
Конференції та видання циклу «Природнича музеологія».....	182
Редакційна колегія.....	183